

Социално-икономически аспекти в революционното дело на Васил Левски

Ивайло Христов *

Въведение

Васил Левски е един от малкото, който е пощаден в българската историческа памет от клевети, завист и злостно одумване. Това е така, защото у Апостола няма корисни постъпки, съмнителни дела и нечисти помисли. Всеки разход, дори изпиването на една боза, Левски е отбелязвал в своето тефтерче, където е отчитал „народната пара“. Поразителен е при него този стремеж да документира къде и за какво са харчени комитетските средства. Кристалната духовна чистота на Левски и тогава, и днес рядко е била поставена под съмнение, за разлика от други революционери, и то големи революционери: и наши, и чужди.

Същевременно Левски - безспорно най-известната личност в България, крие и редица неизвестности и загадки. Например: предаден ли е той в Къкрина или сам е попаднал в клопката; кога дейността му става известна на турската полиция; защо се връща в Ловеч (на път за Букурещ) на 24 декември 1872 г., след като е знаел, че там е в опасност; и най-важната питанка: вярвал ли е наистина Апостола, че България ще се освободи, при положение, че е имал доста причини да не вярва – огромната въоръжена сила на Османската империя, липсата на оръжие в комитетите, отсъствието на международна подкрепа и т.н.¹

В този контекст социално-икономическите експликации, свързани с делото му са от особено значение. И най-вече отговорът на въпроса как Левски е боравил с финансовите ресурси и каква е тяхната роля в

изграждането и функционирането на Вътрешната революционна организация. Практика бързо показва, че разковничето за успеха ѝ са паричните средства, използвани главно за закупуване на оръжие и изграждане на комуникационна система. За съжаление при своите обиколки из България, Левски се дави в унизително безпаричие, което го съпътства от начало до край. Неслучайно той призовава в окръжното си писмо до революционните комитети от януари 1872 г следното: „Друго спасение няма освен скоро да си продадем и ризите си и да заиграем нашето си хоро.“ Резултатът от този призив обаче е нулев. Оттук произхожда и голямата драма на Апостола - парите трябва да се събират със сила, с революционен терор, а той ненавижда насилието. Нужно е да се убива, а той мрази проливането на човешка кръв. Не обича кражбата, а се изисква да я върши в името на освобождението. Той е трябвало да организира революция, т.е едно кърваво дело, като се бори и надвива вродената си човечност. За него това е било изключително трудно, защото Левски е идеалист, а идеалистите обикновено са нежни и раними души.²

Левски и паричните ресурси

Въоръжаването на комитетите е изведено от Левски в главен военнoстратегически проблем на Вътрешната революционна организация. Този процес е силно зависим от икономическите условия на българското възрожденско общество: развитие на буржоазно-пазарните отношения и на занаятчийството, ръст на демографския потенциал, ускорен търговски обмен между различните райони на страната, наличие на предприемачески индивидуализъм, формиране на градски тип култура. Главно условие за нормалното развитие на ВРО е формирането на парични фондове, чиято основна цел е осигурят материалното осигуряване на революционното дело: покупка, внос, прекарване, укриване на оръжието; устройване на тайни квартири, подземни скривалища; създаване на нови звена; поддръжка на тайната поща и тайната полиция.

¹ Виж. Генчев, Николай. Васил Левски. С., 1987, с. 87.

² Хайтов, Николай. Бележки по тефтерчето на Васил Левски. С., 2012, с. 43.

* доц. д. пол. н. Ивайло Христов (УНСС)

В началото на 1871 г. Левски извежда на преден план проблема за набирането на парични средства и финансовото осигуряване на Вътрешната революционна организация. Неслучайно в една от клаузите от устава на БРЦК се посочва пътища и методи за снабдяване с пари: „Централният комитет ще се снабдява с пари: а) като прави заеми, гдето би намерил в името на българския народ; б) като приема събраните помощи от частните комитети и в) като употреби със съгласието на частните комитети, каквито начини намери за най-добри“.³

Документите съдържат обилна информация за усилията в набирането на парични фондове и за мащабната дейност на Апостола при решаване на този стратегически проблем.

Няколко са основните източници на финансов приток.

На първо място това са вноските на комитетските членове. По този начин Частния Български Революционен Комитет (ЧБРК) разполага с постоянни постъпления за текущи разходи. Левски утвърждава тази практика през пролетта и лятото на 1869 г. Част от постъпленията се предвижда да остават в местните каси, а друга, по-голямата част – в общия фонд на ВРО. От по-богатите са вземани предварително определена сума. На по-бедните не са вземани пари, но пък се искало да извършат определени дейности в полза на организацията – куриерски услуги, пренасяне на оръжие, физическа работа. Вероятно някой от по-заможните са давали пари повече от един път, но запазените документи показват, че сумите не са били внасяни редовно и това не е бил изисквания от Левски ежемесечен членски внос. Обикновено сумите са превръщани в грошове – основната парична единица в Османската империя, въпреки че вносителите са давали каквото имат – лири, наполеони, минцове и пр. Личният бележник на Левски е пълен с такива данни, но прави впечатление малките вноски. По тази причина събраните средства обаче се оказват крайно недостатъчни. Те покриват основно разносните по изграждане на революционната мрежа и не стигат за

закупуване на оръжие и неговото транспортиране и съхраняване. Ето защо през 1870 г. Левски не отделя суми за въоръжаване на комитетската мрежа.

Относно събраните суми, изпращани или в Ловеч, или във Влашко, Левски осъществява строг контрол. Финансовоотчетната документация е една от неговите форми. Тя е изисквана според програмните документи – комитетски тефтери, разписки и пр. В писмата и окръжните на Левски до комитети се съдържат указания как да се издават разписките, как да се водят главните комитетски и касиерски книги. Такива е имало във всяко селище, където е основан комитет. За съжаление няма нито една „касиерска книга“, която да е достигнали до нас.

С повече информация разполагаме за разписките (квитанциите). Те са били части или общи (централни) в зависимост от това дали лицето внася в комитетската каса или комитетът внася парите в общата каса на ЦК. Навсякъде в разписките е отбелязана стойността на парите, а ако те са в някоя от валутите, които са били в обръщение в Османската империя (английски, френски, американски, немски, гръцки, руски, италиански), са превалутирани и записани и в грошове. Сумата се записва цифром и словом. Отбелязва се също така датата на издаване на разписката, а текстът от двете ѝ страни е идентичен. После документът се отрязва през средата, като лявата страна остава в кочана, а другата се предоставя за уверение на лицето или на комитета. Освен Левски, пълномощни лица, определени да приемат пари от частните комитети са Ангел Кънчев, отец Матей Преображенски, Димитър Общи, Дидьо (Дико) Пеев-Пощата, Васил Йонков – Гложенеца, Сава Младенов, както и ръководителите на всички Частни революционни комитети.⁴ Сумите са сравнително неголеми, отбелязвани в грошове и лири, като самата турска лира (златна и сребърна) е различна по стойност по отношение на гроша, който е основната парична единица. Ето защо Левски превръща всички суми в грошове

Друга форма на контрол са ревизиите на комитетските каси, правени от Левски, при посещенията му в частните

³ Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, с. 174

⁴ Страшимиров, Димитър. Цит. съч, с. 248, 268

революционни комитети. От спомените на Тодор Пеев например, председател на Етрополския революционен комитет, научаваме че при посещенията си в града, Левски преглеждал редовно комитетските сметки. А секретарят на комитета правел доклад за състоянието и делата на Етрополския комитет, за връзките му с други комитети, за отчетността на внесените суми.

Сведения за материално-техническата база на организацията дават и отчетите на частните революционни комитети. Те са били нужни на Левски, за да направи своя обобщен отчет пред делегатите на Общото събрание в Румъния от април и май 1872 г. Отчетите съдържат информация за извършената работа в града и околните села, колко пари е внесъл комитетът в Централния комитет, на кого са предадени те и дали срещу тях са получили разписки. Чрез кого са ги приели, коя е датата на издаването им, броят на точните номера и пр.⁵ От тези отчети са запазени единични бройки. Те са кратки и не отговарят на всички въпроси, поставени от Левски. Революционният комитет в Орхание (Ботевград) например съобщава, че членовете му са 16 души. В града и околните села има 200 пушки, за „първ позив“ (тоест при първо призоваване) са готови 150 души, а за по-малки войводи – 10 души. Отчетите на революционните комитети в Северна България - Правец, Осиковица, Джурово, Тетевен дават кратки сведения за броя на членовете (наричани „работници“), броят на българските къщи в селището и количеството на притежаваното оръжие. Аналогично е и положението в Южна България. Тези оскъдни данни говорят за липсата на готовност за предстоящото въстание.

За съжаление бъдещите събития го потвърждават. Сметка в бележника му показват, че той е предвиждал да се събере в комитетската каса сума около 6 625 000 гроша. При положение, че на 125 000 съмишленици на „святото дело“ се наложи данък от 1 австрийски минц, равен тогава на 53 гроша.⁶ Тези цифри разкриват една от големите надежди на Левски – готовността на българите да „скокнат“ като един и да свалят тиранията. За съжаление, създадената от него комитетска мрежа не

надхвърля дори една десета от мечтана цифра.

В хода на подготовката за въоръжено въстание Левски разбира, че не може да разчита на доброволните, но малки и нередовни вноски на членовете на комитетите, които в болшинството си за бедни и малоимотни. Поради тази причина в началото на 1871 г. той стига до решението да се вземат пари доброволно или насила от икономическите силните слоеве на заможните българи. В „Позива на Привременното българско правителство“ се отправя апел към тях да жертват част от натрупаното богатство „пред народния ни жертвеник“. Левски оценява реално обстоятелството, че без средствата на богатите българи не е възможно да се създаде значим паричен фонд и да се закупи модерно оръжие.

Първоначално той апелира към тяхното национално чувство. Призовава ги да помогнат на „святото дело“, настоява да се осъзнаят, защо е близко времето на разчистване на сметките: „Разберете! Решили сме се вече, или да ви съберем, или да ви поразим“. На друг един чорбаджия от Карлово той заявява: „Скоро, скоро е денят на общонародното въстание. И на сборното място сека ще се вика да даде работата си, според силите на секи един, както му е казано да върши. У когото няма работа, грозно ще се наказва, а фамилията му ще бъде изгонена из Българско.“

Необходимостта от вземане на крайни мерки за набиране на парични средства, кара Левски да пристъпи към изпращане и на т.нар. „заплашителни писма“, наричани още циркулярни, призивни и пр. Навсякъде където е минавал, той винаги е оставял кога по едно, кога по две от тези писма, за да се връчат на определени хора. Както се вижда от записката в „Личния бележник“ само в Сливен той е оставил 13 броя „печатни писма“ с едно и също съдържание, с болка и надежда, че заможните българи ще внесат своята лепта за освободителното дело. В тях той ги призовава в името на свободата да са направят жертви и да се дадат пари за революционното дело: „Както въобще всички българи желаят освобождението си от несносното варварско иго на агаряните, тъй и вие, вярваме, да чувствате от все сърце това. А за да се сдобием с такова нещо, трябва да измислим средство, чрез което да постигнем

⁵ Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, с. 144.

⁶ Виж Страшимиров, Димитър. Цит. съч, с.215.

желанието си. При толкова опити едва сполучихме да измислим реченото средство, и то вече се осъществи, доколкото го изискваше нуждата. Но работата е, че друго още едно се явява, без което още повече не може; то е пари, пари и пари!!!⁷ Ако нямат готови пари, трябва да вземат под лихва, да продадат стока, но да платят „първия си дълг Богу и на отечеството си“. Накрая Апостола предупреждава, че ако поканените се окажат „народоубийци“ и издадат на турците писмото и комитетския човек, определен да получи парите, не бива да очакват никаква пощада: „Предателите, чорбаджиите, изедниците и турските подлизурки ще да висят на едно дърво с нашите неприятели – страшно ще бъде народното отмъщение. Кой днес не желае да бъде свободен, той не е българин и не е човек!“⁸ Тези писма отразяват революционния дух на възрожденската епоха, но в тях заплахата все още стои на заден план. За Левски е важно чорбаджиите сами да се убедят в необходимостта от събиране на финансови средства за делото. Първата длъжност на всеки човек, подчертава той е „да мисли за народа си“, а първата му грижа е да се бори за неговата свобода. Апостола изрично посочва, че жертвите които те ще направят не ще отидат напразно. Те ще бъдат възнаградени с благата на свободата и признателността на поколенията.

Тези призови обаче не срещат адекватен отговор. Обективността изисква да признаем, че хората в богатите селища като Котел, Трявна, Елена, както и в по-големите градове като София, Варна, Бургас, не са вярвали особено на Левски и слабо са участвали в неговите революционни проекти. Чорбаджиите остава глухи на призивите на Апостола. „За жалост още не можахме от нигде да изкопчим нито една пара, пише Иван Драсов до Данаил Хр. Попов на 21 юли 1871 г., само сме в надежда, че кога и кой ден ще се осъществи тая надежда, не знам... От писмата ние тука дадохме на двоица-троица, но удовлетворителен отговор нямаме.“⁹

Мимоходом нека да отбележим, че първото докосване на Левски до пословичната стиснатост на заможния българин датира от началото на революционната му дейност. „Това е ледената стена, по която оттук нататък

пъргавият Апостол ще се катери до края на дните си, без да успее да я прескочи, защото комитетската организация е зачената и си остава до край една конспирация на селската беднотия.“¹⁰ За разлика от своите балкански съседи, българите подготвят и захващат своето национално-освободително без необходимите финансови средства. Сърбите и гърците имат пари още в началото на въстанията си. Начело на тяхната борба за освобождение са търговците, предприемачите, лихварите. Те жертват огромни суми за въоръжение, включват се в революционната борба и парично я подкрепят.

Нужно е да отбележим и враждебното отношение към чорбаджиите, проявявано от част от революционната ни емиграция. В „Нареда на работниците за освобождението на българския народ“ чорбаджиите се причисляват към тираните и се заклеймяват като първи врагове на освободителното дело: „Ние причисляваме в числото на нашите врагове и противници и ония български изроди и чорбаджии, които пречат на народната ни цел, и ще ги преследуваме навсякъде и сякога.“ Това е фатална грешката, тъй като парите са у чорбаджиите и това е, което в последна сметка осуетява усилията на Левски за набавяне на оръжие. Българи богаташи има, но те са в болшинството си туркофили, в сравнение със сърбите например. Те не застават на страната на революцията, напротив – противопоставят и се. Заможни българи има и в чужбина (главно във Влашко), но с малки изключения те не дават пари за революционното дело. Доказва го отношението на Христо Георгиев към Васил Левски. Между тях има конфликт, освен на политическа, и на парична основа. За това говори писмото на самия Христо Георгиев до Найдено Геров от 14 юни 1869 г. Съгражданинът на Левски от Карлово го смята за човек, готов да „продаде и баща си за пари“ и съветва Найдено Геров да не се доверява на Левски: „Стига сега толкова, на приказките на Дякона да не се дават уверение“.¹¹ Ето защо Левски остро заклеймява богатите българи извън България, които не приемат и не вярват на революционното дело. В писмо до Данаил Попов той възкликва: „На влашките ни чорбаджии, които дават с дума кой

⁷ Страшимиров, Димитър. Цит. съч. с. 160-161.

⁸ Пак там, с. 164.

⁹ Пак там, с. 182.

¹⁰ Хайтов, Н. Цит. съч. с. 16.

¹¹ Унджиев, Иман. Васил Левски. Биография. С., 1947, с. 248

1000, кой 2000, кой 3000 жълтици – но тогава когато видят – кажете им, че техните и милиони жълтици, нека си бъдат техни тогава. Когато ние днес се излагаме в най-големите опасности да ги събираме по 20-100 и 1000 гроша и не искат да знаят на днешните юнаци дето мрат по тия пари, докато ги съберат и си наредят работата“.¹²

Документалното наследство, оставено от Левски недвусмислено говори, че работата със събирането на пари не е вървяла. Плановите му до 15 септември 1871 г. да си закупят 100 000 пушки и „тихо“, без да се „догади правителството“ да се разнесат из България се провалят. Тази задача поначало е била нереалистична. Средствата за закупуване на такова количество оръжие възлизат на „астрономическата“ за революционната организация сума от 1 200 000 златни лири или 138 000 000 гроша.¹³ Събраните средства, и през 1871 г. и през следващата 1872 г., не позволяват да се закупи толкова голямо количество оръжие и централният комитет в Ловеч се принуждава да поръча на Данаил Хр. Попов да купи за негова сметка 50 револвера с 15 000 куршума. Изпълнението на поръчката се бави и най-сетне в края на септември револверите са пренесени благополучно в Ловеч, но само с 3 800 куршума. Отчайващата липса на пари в революционната организация се вижда и в многозначителния факт, че самият Левски не е могъл да си плати патронната пушка, закупена от Данаил Попов и го моли да я задържи, а щом се сдобие със средства, ще я заплати заедно с лихвата на парите.¹⁴

Резюмирана ситуацията по събирането на пари е крайно незадоволителна. Сумата получена в края на лятото на 1870 г. за „святото дело“, т. е. бъдещото въстание за освобождението на България е символична – 2449 гроша.¹⁵ За две-три лири по същото време е могло да се купи един револвер. Същото се повтаря и през 1871 г. Ако се пресметнат всички приходи в импровизирания бюджет на „Привременното правителство в Българско“, ще се установи, че за 1871 г. те не надхвърлят

скромната цифра от приблизително 25 000 гроша (2 500) лири.¹⁶ Ето защо Апостола нарежда да „се събират каси (пари) под какъвто вид вече могат“. Тоест, всички изпробвани начини за събиране на пари: волни помощи, налози и пр. дават отчайващо ниски резултати.

Силови методи за осигуряване на финансови ресурси

Оглушителното мълчание, което среща Левски в опитите си за набиране на парични средства, го кара да обоснове практиката на революционен терор за събиране пари за организацията и за ликвидиране на предателите. В писмо до Сливенския революционен комитет от лятото на 1871 г. той нарежда: „Вижте чрез вашите тайни юнаци за пари! От недобри хора, т.е. от чорбаджии изедници и ненародни, които не искат да вземат участие в Народното дело, предават – трябва да се убиват с време. Юнаците от дето земат пари, трябва да са изважда десятъка от парите и да им се разделя, а другите да останат в касата“¹⁷ С други думи, Левски определя една десета част от отнетите пари да са раздадат на участниците в терористичните акции. Неслучайно Димитър Страшимиров определя това циркулярно послание като „най-капиталния документ за терористичните похвати на Левски, написани от собствената му ръка без всякакви „заобикалки“.¹⁸ Тази рискована дейност е възложена на тайната полиция, но като цяло през 1871 г. терористичните акции са редки. Те се засилват през 1872 г. Същевременно Левски усилено търси помощник, който да оглави дейността по събиране на средства чрез революционно насилие, деликатна и рискована работа, която трябва да върши от опитен и верен човек. На 30 октомври 1872 г. Апостола пише на Любен Каравелов: „Още съм сам и, не намерих човек, комуто да предам работите си и аз да се заловя за другото, щото и пари да се намерят по-скоро, па и предателите ни да не съществуват вече нийде из Българско!“¹⁹

Прилагането на този крайно рискован вариант за събиране на пари е породен от

¹² Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, с. 106.

¹³ Гандев, Христо. Васил Левски. Политически идеи и революционна дейност. - В: Проблеми на Българското възраждане. С., 1976, с. 617.

¹⁴ Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, с. 117.

¹⁵ Личният бележник (Тэфтерчето) на Васил Левски. С., 2017, с. 76.

¹⁶ Павловска, Цветана. Васил Левски и Вътрешната революционна организация. С., 1992, с. 186.

¹⁷ Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, 78

¹⁸ Страшимиров, Димитър. Цит. съч, с. 89.

¹⁹ Васил Левски Документално наследство. С., 1973, с. 255.

постоянната и очертаваща се и за в бъдеще финансова безизходица на революционната организация. Той обаче отваря „кутията на Пандора“ и крие опасни и непредвидими последици, най-малкото защото извършителите на подобни операции ще се стремят към заграбване на по-големи суми, без оглед на лицата, към които са насочени. В унисон с възприетата тактика започват и серия от необмислени наказателни акции, извършвани под благовидния предлог, че са в услуга на освободителното дело. Такъв е случаят с убийството през февруари 1872 г. на 18-годишният Стоян Пенев в Русе от Георги Икономов, извършено по решение на частния революционен комитет в града. Месец по-късо е извършено нападението у етрополския чорбаджия Николчо Арнаудов. На 16 юли същата година в Лясковец е застрелян чорбаджията Васил Козлев. Няколко дена след това – на 21 юли 1872 г. в Орхание (днес Ботевград) е убит и Дякон Паисий – заместникът на Ловешкия митрополит. Убийството извършва Димитър Общи по нареждане на Левски. Това убийство, без обективни мотиви, се отразява негативно на дейността и авторитета на Вътрешната революционна организация и показва, че нейното ръководство не винаги може да прецени трезво създалата си ситуация. Все пак отнема се живота на духовно лице, приближен на Иларион Ловчански, който дейно участва в борбите за учредяване на Българската екзархия.

Сред тези терористични акции специално място заема обирът в дома на богатия ловешки занаятчия и търговец Денчо Халача, извършен в средата на август 1872 г. от Васил Левски с помощта на Вуто Ветов. Това събитие силно повлиява както на душевното състояние на Апостола, така и на бъдещето на революционната организация. Причина за тази рискована операция, както и на останалите, е острата нужда от пари, нужни за революционното дело. Явно неотложна е била работата, защото уравновесеният и благоразумен Левски прави обира посред бял ден, на 14 август 1872 г., в къща на центъра на града, близо до конака. Акцията не излиза сполучлива, не само защото Денчо Халача не си бил вкъщи, но и заради намерената малка сума – около 1400 гроша. Убийството на Стойчо взривява спокойствието в Ловеч и нарушава

дългогодишната дрямка на османските власти. След кървавата „случка“ в Ловеч комитетските съмишленици охладняват към Левски, а опозицията в лицето на Димитър Общи и Атанас поп Хитов се очертава още по-релефно. Това кръвопролитие се превръща в най-големия грях и угризение на Левски, което е свивало душата му дори до бесилото.

Отношението на Левски към народните средства

Своите финансови „записки“ Левски започва да води през ноември 1871 г. „Личният бележник“ на Левски разкрива такива негови черти като пестеливостта, пуританското ограничаване в името на делото, крайното въздържание и т.н. Независимо че целият паричен фонд на комитетите да е бил на негово разположение, Апостола не похарчва и грош повече от необходимите му разноски. Удивително е неговото изострено чувство за финансова отговорност. Всяка пара, излязла от неговия джоб е грижливо и педантично отбелязвана. Нещо повече – от отметките за разходи може да се добие непосредствена и ярка представа за образа на Левски, който не е имал живот вън от делото. Защото като се съберат изминатите от него километри – пеш или на кон, през двете най-усилни години 1871 – 1872 става ясно, че той е имал на разположение за спане не повече от четири часа на денонощието. Всичко това може да се обясни единствено с челичената воля на този човек, с неговата неуморимост да посещава лично селищата, където се е опитвал да потърси съмишленици за „народното дело“. От записките в личния бележник на Левски виждаме едно доста еднообразно и сурово ежедневие – пеша или на кон, с квитанции в дисагите и все недостигащи пари. Две трети от личните и комитетските разходи на Левски отиват за тайната куриерска поща и за придвижването му от едно място на друго, т.нар. „дневни“ и „пътни“. Не всички от цифрите имат обяснение, но те или се отнасят до събирани за оръжие пари, или за помощи на комитетското дело, или са отбелязани разноски за ношуване, ядене и дрехи. Като неизменно си остава смайващото обстоятелство, че принципът му да отбелязва всяка изхарчена „стотинка“ остава неизменен при всички обстоятелства.

Нека да припомним факта, че при

залавянето му в Къкрина у него са били намерени око 4800 гроша „чужди“ пари, събирани от комитетските членове за закупуване на оръжие и муниции. Тези пари естествено са били конфискувани, ето защо, по време на придвижването към София, Левски заръчва на вързания до него Никола Цвятков, ако бъде освободен, да върне на хората сумата, която е била събрана. Възхитителна е тази финансова „крайност“: „Левски пътува вързан под конвой към София, където знае, че ще бъде съден и обесен. В такова положение едва ли някой би си спомнил за събраните за оръжие тринайсетина лири, но Дякона го прави и така честно приключва своята последна сметка.“²⁰

В заключение можем да направим следните по-важни обобщения.

Първо. Педантичната отчетност на Левски относно изразходваните финансови средства не е случайна. Та разкрива на първо място духовния образ на едни сдържан, прибран и хармоничен човек, който е притежавал до съвършенство изкуството да се владее, с впечатляваща лична и организационна дисциплина.

Второ. Левски е притежавал всички качества на голям ръководител: знания, решителност, въображение, организаторски способности, но не и коравосърдечност. Още от древността е известно, че успешният водач трябва да бъде „безмилостен към нелоялните, невнимателните и мързеливите“. Неслучайно думата „висшегласие“ е една от най-често срещаните в писмата му. За повечето от съвременниците на Апостола обаче то е звучало като понятие от друга планета.

На трето място, ако не бяха отбелязаните разходи в отделните селища, щяхме да знаем много по-малко за обиколките му. Както и за някои дребни загадки около него. Например, парите които дава за преводач от български на турски. Такива сметки има доста. Какво означава това – че не искал или не е знаел да говори този език, въпреки че Карлово е със значително турско население. Или просто не е желал да обръща внимание върху себе си.

И накрая – финансовата отчетност на Левски е свидетелство за суровата атмосфера на революционната борба. Защото освен съмишленици, той е имал и врагове, които биха използвали (както и става) възможността да го нападнат, че злоупотребява със събраните пари. Левски това много добре го е разбирал и от рано се е готвел за този сблъсък.

Използвана литература:

Генчев, Н. 1987. Васил Левски. „Военно издателство“, София

Genchev, N. 1987. Vasil Levski. „Voenno izdatelstvo“, Sofia

Дойнов, Д. 2013. Левски. Най-ясната загадка. Издателство „Захарий Стоянов“, София.

Doynov, D. 2013. Levski. Nai-yasnata zagadka. Izdatelstvo „Zaharii Stoyanov“, Sofia.

Косев, К. 2012. Васил Левски и възкресението на българския народ. Издателство „Захарий Стоянов“, София.

Kosev, K. 2012. Vasil Levski i vazkresenieto na balgarskia narod. Izdatelstvo „Zaharii Stoyanov“, Sofia

Левски, Васил. 1973. Документално наследство. Издателство „Наука и изкуство“, София.

Levski, Vasil. 1973. Dokumentalno nasledstvo. Izdatelstvo „Nauka i izkustvo“, Sofia.

Митев, Трендафил 2011. Българска политическа дефектология. Издателски комплекс – УНСС, София.

Mitev, Trendafil 2011. Balgaska politicheska defektologia. Izdatelski kompleks – UNSS, Sofia.

Стоянов, Иван 2012. Нови щрихи върху идейните възгледи и дейността на Васил Левски. Издателство на Великотърновският университет „Св. Св. Кирил и Методий“, 2012.

Stoyanov, Ivan 2012. Novi chtrih varhu ideynite vazgledi i deynostta na Vasil Levski. Izdatelstvo na Velikotarnovskiya universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, 2012.

Стоянов, Иван. 2010. Щрихи към портрета на Любен Каравелов. Издателство на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“.

Stoyanov, Ivan. 2010. Chtrih kam portreta na Lyuben Karavelov. . Izdatelstvo na Velikotarnovskiya universitet „Sv. Sv. Kiril i

²⁰ Хайтов, Николай. Цит. съч., с. 114.

Metodii“.

Страшимиров, Димитър. 2015. Васил Левски. Живот, дела, извори. Т. 2, С., Издателство „Изток-Запад“

Strachimirov, Dimitar. 2015. Vasil Levski. Jivot, dela, izvori. T. 2, S., Izdatelstvo „Iztok-Zapad“

Тодорова, Мария. 2009. Живият архив на Васил Левски. С., Издателство „Парадигма“

Todorova, Maria. 2009. Jiviyat arhiv na Vasil Levski. Sofia., Izdatelstvo „Paradigma“

Унджиев, Иван. 2007. Васил Левски. Биография. С., Издателство на БАН

Undjiev, Ivan. 2007. Vasil Levski. Biografia. Sofia., Izdatelstvo na BAN

Хайтов, Николай. 2007. Бележки по тефтерчето на Левски. Издателство „Артик 2002“, София

Haitov, Nikolay. 2007. Belejki po teftercheto na Levski. Izdatelstvo „Artik 2002“, Sofia